

De Hollandse School
Teken- & schilderlessen
En de geheimen van de Oude Meesters

Jennie Smallenbroek

Copyright 2025: Jennie Smallenbroek

Titel: De Hollandse School – Teken- & Schilderlessen, en het geheim van de Oude Meesters

Derde druk.

Hardcover ISBN: 9789465126524

Ontwerp omslag en interieur: Jennie Smallenbroek@

Alle foto's zijn van schilderijen en tekeningen van de hand van Jennie Smallenbroek, tenzij anders aangegeven onder de foto.

Alle rechten zijn voorbehouden.

Niets in deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Uitgeverij: Blom Publishing

AFBEELDING RECHTS: NAAR VOORBEELD VAN
"THE LADY DEFENDING HERSELF AGAINST LOVE" VAN WILLIAM BOUGUEREAU,
OLIEVERF OP LINNEN, 70x50 CM.

INHOUD

Voorwoord	vii
Inleiding	ix
 Deel 1: De persoonlijke ontwikkeling	
Les 1: Waarnemen	1
Les 2: Ken jezelf	5
Les 3: Inspiratie	9
Les 4: De rechterhersenhelft	15
Les 5: Authenticiteit	19
Les 6: Auteursrecht	23
Les 7: Waarom kunst maken?	27
Les 8: Kunstonderwijs maakt slim	31
 Deel 2: Tekenlessen	
Les 9: Lichtlogica	41
Les 10: Teken met grafiet	47
Les 11: Papier als drager	49
Les 12: Teken met potlood	53
Les 13: Teken met houtskool	59
Les 14: Perspectief leren zien	63
Les 15: Meten	65
Les 16: Schaduwtechnieken	67
 Deel 3: Schilderlessen	
Les 17: Materialen	71
Les 18: Het geheim van de oude meesters	73
Les 19: De drager	75
Les 20: Prepareren van de drager	81
Les 21: Penselen	85
Les 22: Verf en Pigmenten	87
Les 23: Mediums	89
Les 24: Het klassieke portret	93
Les 25: Vernissen	107
Literatuurlijst	108
Over de auteur	110

VOORWOORD

Met knikkende knieën liep ik in 2013 het atelier van Jennie Smallenbroek binnen voor mijn eerste schilderles. Opkrabbelend na een zware burn-out, dus emotioneel, cognitief en energetisch helemaal uit balans. In het kader van 'practice what you preach', dacht ik dat het goed zou zijn om te doen wat ik mijn klanten aanbeveel: iets doen waardoor je het gevoel hebt dat je de tijd verliest, de wereld om je heen vergeet en het leven in je voelt stromen. Noem het je 'flow'. Het kan in alles zitten. Van sokken breien tot bewust ademen. zoek totdat je vindt wat voor jou werkt. Als het je in de 'flow' brengt, is het goed.

Hoewel ik sinds mijn kindertijd niet meer echt had getekend, is het gevoel dat het me gaf bij me gebleven. Maar hoe eng was het om het weer op te pakken ... om dat atelier binnen te lopen. Zou ik het nog kunnen? Wat zullen de anderen denken? In een periode waarin het eigenlijk al te veel is om bij een pakketje voor ontvangst te moeten tekenen, besloot ik te gaan schilderen. Waar was ik in vredesnaam aan begonnen?

Gelukkig had ik voor Jennie's atelier gekozen. Jennie biedt niet alleen een ontwapenend welkom aan de (ontluikende) kunstenaar, maar ook en vooral besteedt ze aandacht aan de persoon erachter. Natuurlijk heeft ze de kennis om je de technieken tot in de puntjes te leren beheersen, maar wat me opvalt is hoe ze je de ruimte geeft om jezelf te zijn en te groeien als persoon. Want dat gebeurt als je creatief aan de slag gaat. Niet zo vreemd. Gezien door mijn professionele ogen als neuropsycholoog, ken ik de unieke uitwerking waarop je hersenen worden uitgedaagd wanneer je begint met tekenen.

De samenwerking van de hersengebieden vraagt veel van je brein, en als je dit herhaalt, creëer je op celniveau verbindingen waardoor je hersenen, en dus jij, in het algemeen soepeler en evenwichtiger zullen functioneren. Dit komt alle hersenfuncties ten goede en er zijn er nogal wat. van emotioneel welzijn tot vitale functies, zoals hartslag en ademhaling. Je kunt geboren worden met een talent voor tekenen, maar dat hoeft niet. Net als bij sport vereist het training om vaardigheden te ontwikkelen.

Als je geluk hebt, heb je al ervaren dat de beeldende kunst je in je 'flow' brengt. Je hebt dit boek nu in handen en je bent bezig of bent van plan om vaardiger te worden in de beeldende kunst. Ik zou zeggen: koester je gave, neem uit dit boek van Jennie over wat je kunt gebruiken en zorg ervoor dat je af en toe je hersenen 'uitlaat' op de lijn die je met je potlood of penseel tekent. Het heeft me in ieder geval terug gebracht naar een staat van balans, wetende wat me gelukkig maakt en wat bij me past. Ik sta weer rechtop en met mijn privépraktijk ben ik erin geslaagd een combinatie te maken tussen mijn beroep en beeldende kunst, een combinatie die perfect bij me past.

Bedankt, Jennie.

Jolanda Snel (Neuro-) psycholoog

AFBEELDING LINKS: HET BEGIN VAN DE EXODUS: JOCHEBED & AARON - 2017
OLIEVERF OP LINNEN

INLEIDING

Het boek is verdeeld in 3 delen, namelijk:

Deel 1: Persoonlijke ontwikkeling.

Deel 2: Tekenlessen, en

Deel 3: Schilderlessen.

In plaats van hoofdstukken wordt ieder onderwerp afzonderlijk in lessen behandeld. Na het lezen en actief bezig gaan met alle lessen uit dit boek, krijg je meer kennis van het schilderen zoals de oude meesters het deden. Je leert over dragers, penseelkeuze en pigmenten, kleuren mengen, compositie en perspectief en wat de voor- en nadelen zijn van het gebruik van bepaalde materialen.

De kennis in dit boek heb ik verkregen door jarenlange studie en onderzoek te doen en vooral veel te experimenteren en heel veel uren te oefenen. Deze kennis is daarom niet nieuw, integendeel. Veel kennis stamt af van de “oude Hollandse meesters” zoals Rubens, Rembrandt en Vermeer, en natuurlijk zoals vele anderen hebben geschilderd.

Dit boek is bedoeld als een praktisch hulpmiddel voor zowel hobbyschilders als beroepskunstenaars, docenten beeldende vorming, maar ook voor medewerkers van winkels die kunstenaarsbenodigdheden verkopen. Ik heb getracht dit boek zo te schrijven dat het gebruikt kan worden op middelbare scholen, kunstacademies, of als materiaal voor zelfstudie. Daarbij hoop ik dat dit boek een bijdrage kan leveren aan het bewaren van de kennis over de klassieke teken-, en schilderkunst.

Persoonlijke ontwikkeling is iets waarmee je rekening dient te houden tijdens het schilderen, want je komt jezelf tegen. Bij het schilderen komt meer kijken dan alleen je kwast door de verf halen en op het doek smeren. Daarom heb ik in het eerste deel van het boek aandacht besteed aan de psychologische effecten en spiritualiteit. wat er met je gebeurt als je begint met schilderen.

In vroeger tijden werd er voornamelijk geschilderd in opdracht van de kerken. In die tijd leerden kunstenaars van hun leermeesters in hun atelier. Meestal bleven de leerlingen werkzaam in het atelier van hun meester omdat die voor opdrachten zorgde. Toen er steeds minder opdrachten van de kerken kwamen, richtten kunstenaars zich daarom op rijke burgers die zich wilden laten vereeuwigen. Na verloop van tijd werden ook deze opdrachten schaars en gingen kunstenaars zich richten op het schilderen van stillevens en landschappen.

In de huidige tijd wordt kunst niet alleen bedreven door beroepskunstenaars maar ook door hobbyisten. In Nederland zijn er in 2020 meer dan één miljoen mensen die tekenen en schilderen. Binnen het welzijnswerk zijn stromingen ontstaan waarin creativiteit als hulpmiddel wordt ingezet om mensen te helpen in contact met zichzelf te komen, zich beter te kunnen uitdrukken of kan worden ingezet bij traumaverwerking. Schilderen en tekenen wordt tegenwoordig gezien als een welzijnsbezigheid die ontspant, zoals het beoefenen van yoga of mediteren, want het brengt je makkelijk in een meditatieve staat waarin tijd geen rol meer speelt.

Op kunstacademies werd in de 20e eeuw steeds minder les gegeven in klassieke teken- en schildersmethoden. En in de 21ste eeuw gaat het veel meer over het bedenken van een concept. Het gebeurde regelmatig dat teleurgestelde afgestudeerde kunstenaars bij me het atelier binnen liepen die meer wilden leren over realistische teken- en schildertechnieken en de methoden van de oude meesters.

Ik realiseerde me dat er behoefte was om meer te leren over perspectief, compositie en kleuren mengen, waarom je welke penselen gebruikt en wat het effect is van de verschillende haarsoorten, over de verschillende droogtijd van kleuren en wat de chemische werking is van de diverse mediums in samenwerking met pigmenten en dragers. Al deze onderwerpen worden in dit boek uitgebreid besproken.

Zodra men je de basiskennis en vaardigheden van de teken-, en schildertechnieken verstaat, dan is het pas tijd om je verder te ontwikkelen in richting, stijl, authenticiteit en het uitwerken van concepten. Het bouwen van de basis is belangrijk. Je hersenen hebben de tijd nodig om je oog-hand coördinatie te leren. Geef je hersenen de tijd. Als je jezelf de tijd geeft en veel oefent, dan wordt je vanzelf getalenteerd. Als je een huis bouwt, dan begin je eerst met het fundament en niet met het dak.

Anderhalve eeuw geleden bestond er nog geen fotocamera. Voor die tijd werd alles getekend en geschilderd. In de 19e eeuw heeft de fotocamera veel werk overgenomen van de kunstschilder. Toch werd er nog opgekeken naar kunstenaars omdat ze iets konden wat niet iedereen kan. Veel mensen zeggen dat ze niet kunnen tekenen. Ik kan niet hard genoeg roepen dat iedereen kan leren tekenen en schilderen. Omdat dit te maken heeft met de rechterhersen helft. Net zoals je leert schrijven, kan je ook leren tekenen en schilderen als je maar de juiste methodes aangereikt krijgt van een docent die zelf deze weg heeft bewandeld en jarenlang de kunst heeft beoefend, en niet in de minste plaats, die zich nog heel goed kan herinneren hoe het is om iets nieuws te leren.

Als je een foto vergelijkt met een schilderij die is nageschilderd van een foto, dan zie je dat het schilderij meer diepte heeft en een energie uitstraalt die niet te vergelijken is met een foto. Tevens brengt het meer sfeer in huis als je een schilderij ophangt omdat er meer energie van een schilderij uitgaat dan van een foto. Dat is wat de kunstenaar erin heeft gestopt en wat je nooit in een foto zult voelen als je ernaar kijkt.

Daarbij komen nog veel belangrijker redenen ter sprake in het eerste deel van dit boek, namelijk: het bewijsbaar dat kunst maken meer toevoegt aan het geestelijk welzijn van mensen. Er kan niet meer aan voorbij worden gegaan dat kunst maken een belangrijk onderdeel is van de menselijke ontwikkeling in alle leeftijdscategorieën.

Met mijn schilderijen, die verspreid door het boek ter illustratie van de lessen zijn opgenomen, wens ik dat mensen de vrede, vrijheid en liefde ervaren die ik voelde toen ik ze schilderde. Ik hoop dat de essentie van deze gevoelens zullen oplichten door de verf heen en jouw hart zal raken.

Als kunstenaar voel ik me niet alleen geroepen om mijn eigen werk te maken, maar ook om mijn kennis door te geven. Dat doe ik door het geven van teken-, en schilderlessen en door het schrijven van dit boek. Ik help mensen graag hun eigen vreugde en innerlijke vrede te ontdekken via tekenen en schilderen. Ik hoop dat dit boek jouw daarbij zal helpen.

Deel 1

De persoonlijke ontwikkeling

LES 1

WAARNEMEN

**“AL ONZE KENNIS SPRUIT VOORT
UIT ONZE WAARNEMING”**

Leonardo Da Vinci

Deze les is de meest belangrijke van alle lessen. Schilderen heeft vooral te maken met waarnemen. Door bewuster waar te nemen - te kijken - verandert je bewustzijn, doordat je anders dan voorheen gaat kijken naar alles om je heen. Naar vorm en kleur, hoe het licht ergens op valt en hoe de schaduwen de vormen en kleuren veranderen. Naarmate je waarneming ontwikkelt, wordt ook je gevoel, je sensitiviteit voor alles om je heen meer ontwikkeld.

WAT IS WAARNEMEN?

Als we twee mensen tegenover elkaar zetten en tussen hen in plaatsen we een voorwerp, zoals een geopend boek, dan zal de ene persoon iets anders zien dan de ander. Als je de vraag stelt: wat zie je, wat neem je waar? Dan is het antwoord vanuit een maatschappelijke programmering: “ik zie een boek”. Een ander zal misschien zeggen: “ik zie een opengeslagen boek”. Dit noemen we het opplakken van een etiket. Je benoemt wat je denkt dat je ziet.

Wie waarneemt ben jij. Wat je waarneemt zul je vanaf nu anders gaan zien door er opnieuw bewuster naar te kijken zonder dat je er zomaar een etiket op plakt. Je zult nu het voorwerp gaan omschrijven als: “ik zie een rechthoekig voorwerp met zwarte tekens”, de ander zal misschien zeggen “ik zie een rechthoekig voorwerp met kleuren en zwarte of gekleurde tekens”. Nu ben je aan het waarnemen zonder er een etiket op te plakken en zal je meer naar de vorm en kleur kijken dan naar het onderwerp.

Deze manier van kijken noemen we onschuldige waarneming en is een van de drie oefeningen die een mens helpt om de gedachtestroom tot rust te brengen. Door op deze manier te kijken ga je ook in de natuur anders kijken. Dat merk je vooral als je luchten gaat schilderen. Je kijkt dan het liefst de hele dag naar de kleuren in de wolken en de diverse blauwen en roze tinten in de lucht. Op deze manier ga je intensiever kijken en daardoor je omgeving meer ervaren waardoor je meer dankbaarheid zult voelen voor de mooie natuur en alles om je heen. En vanuit een gevoel van dankbaarheid volgt blijheid, liefde en geluk.

AFBEELDING LINKS: STILLEVEN MET KANTEN DOEK - 2017
OLIEVERF OP LINNEN